

ВІДГУК ОПОНЕНТА

**доктора економічних наук, професора Костишиної Тетяни Адамівни
на дисертаційну роботу Мірошніченко Тетяни Валеріївни
на тему: «Теоретичні та науково-практичні засади впровадження
процесного підходу у формування ринку праці України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством**

Актуальність теми дослідження. Сучасний ринок праці функціонує під впливом значної кількості дестабілізуючих факторів, серед яких наслідки війни, міграційні процеси, демографічні втрати, дефіцит кваліфікованих кадрів, розвиток цифрових технологій та зміна форм зайнятості. За таких умов традиційні механізми регулювання ринку праці потребують суттєвого оновлення та адаптації до сучасних викликів.

Впровадження процесного підходу створює передумови для систематизації та інтеграції бізнес-процесів ринку праці, підвищення ефективності взаємодії між його учасниками, цифровізації процедур управління зайнятістю та формування збалансованої системи попиту і пропозиції робочої сили. Процесно-орієнтоване управління дозволяє забезпечити прозорість, адаптивність та результативність функціонування ринку праці на мікро-, мезо- та макрорівнях, що є особливо важливим в умовах структурної перебудови економіки та необхідності підвищення конкурентоспроможності держави.

Недостатній рівень наукового обґрунтування механізмів імплементації процесного підходу у формування ринку праці, відсутність цілісної процесної моделі ринку праці та необхідність розробки сучасного інструментарію управління трудовими процесами визначають наукову та практичну значущість обраної теми дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота виконувалася у зв'язку з відповідними науково-дослідними темами, що також підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Ознайомлення з дисертацією переконує, що автор продемонстрував результати глибокого вивчення теоретичного базису розв'язання поставленої наукової проблеми. Список використаних джерел налічує 428 найменувань, серед яких наявні праці провідних фахівців з економічної теорії, менеджменту, а також нормативні, законодавчі та аналітичні матеріали. Автором коректно ідентифікована предметно-об'єктна сфера, чітко побудована та дотримана логіко-структурна схема, грамотно сформульовані мета та завдання дослідження. Вказане дозволило раціонально застосувати загальні та спеціальні методи дослідження, що забезпечило цілісне та повне обґрунтування винесених на захист наукових положень, висновків та рекомендацій. Зміст дисертації повною мірою відповідає обраній темі дослідження. Обґрунтовані в дисертації рекомендації пройшли виробничу апробацію, що підтверджується відповідними документами. Отже, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, пропозицій та рекомендацій дисертаційної роботи Мірошніченко Т.В. не викликає сумнівів.

Ступінь новизни наукових положень. Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у вирішенні важливої наукової проблеми щодо обґрунтування теоретичних, методологічних, методичних та прикладних засад впровадження процесного підходу у формування вітчизняного ринку праці.

Особливої уваги заслуговують такі положення наукової новизни:

вперше:

- обґрунтовано цілісну концепцію побудови цільової процесної моделі вітчизняного ринку праці, в основі якої лежить побудова раціональної архітектури основних та інфраструктурних бізнесу-процесів, які забезпечують його функціонування, безперервний цикл розвитку процесів формування попиту та пропозиції, гармонізації та діджиталізації з урахуванням сучасних умов функціонування та повсякденного відновлення соціально-економічної системи держави, а також передбачають перехід від несинхронізованих процедур до наскрізної цифрової екосистеми, яка забезпечує аналітичну підтримку та прозорість процесів на мікро-, мезо- та макрорівнях формування ринку праці;

- окреслено методологічні засади прогнозування стану ринку праці України на засадах процесної парадигми розвитку, які інтегрують сучасні підходи до оцінювання у єдиний процес моделювання сценаріїв розвитку у середньо- та довгостроковій перспективі на основі підвищення прикладної релевантності прогнозних результатів та дозволяє враховувати вплив чинників зовнішнього середовища, що формують траєкторії та формалізують гібридну процесно-орієнтовану модель функціонування та розвитку ринку праці;

- формалізовано архітектоніку механізму та визначено процедури діагностики вітчизняного ринку праці, в основі яких лежить ідентифікація процесної карти вітчизняного ринку праці, яка систематизує та окреслює контури взаємопов'язаних бізнес-процесів суб'єктів ринку, що в ієрархічному порядку реалізує мету, завдання та ресурсне забезпечення всієї процесної архітектури вітчизняного ринку праці, а також імплементації процесного підходу в його формування з урахуванням соціально-демографічних, структурно-динамічних та інституційно-інформаційних параметрів функціонування та розвитку ринку;

удосконалено:

- теоретичний підхід до тлумачення дефініції «ринок праці», в основі якого лежить синтез системного, діалектичного, інституціонального, функціонального, синергетичного та комплексного підходів, а також процесно-орієнтовна логіка ідентифікації сутнісних ознак вказаного поняття, яке являє собою систему взаємодіючих економічних процесів, функціонування яких спрямоване на задоволення інтересів внутрішніх і зовнішніх ринкових контрагентів-постачальників і споживачів робочої сили, а також на досягнення балансу на ринку праці в якості потреби держави;

- типологію, ієрархію та послідовність процедур формування ринку праці, що дозволило виділити етапи формування ринку на основі врахування причинно-наслідкових зв'язків процесів формування кадрового потенціалу та розвитку ключових галузей національної економіки із подальшим забезпеченням їх узгодження, регулювання, розвитку та оцінки відповідно до дії законів та об'єктивних закономірностей функціонування і розвитку ринку;

- методологічний підхід до класифікації умов формування ринку праці, який передбачає ідентифікацію параметрів його функціонування на мікро-, мезо- та макрорівнях національної економіки шляхом побудови трирівневої ієрархічної моделі оцінювання впливу макроекономічних, політико-правових, демографічних, безпекових, регіонально-галузевих та технологічних факторів впливу на формування, функціонування та розвиток ринку праці, компіляція результатів якого дозволяє визначити передумови, напрями розвитку, тенденції та обмеження формування попиту та пропозиції на вітчизняному ринку праці;

- визначення критеріальних засад класифікації процесів формування та функціонування ринку праці, які передбачають виділення потоків створення вартості, основних та інфраструктурних процесів ринку праці, до складу яких, поряд із процесами управління та розвитку, включено допоміжні процеси та допоміжні сервіси, що забезпечують цілісність та узгодженість функціонування процесної системи ринку праці;

набули подальшого розвитку:

- наукове тлумачення дефініції «формування ринку праці» в контурах процесного підходу шляхом розкриття її змісту як процесу досягнення та підтримання балансу між попитом і пропозицією робочої сили шляхом узгодження функціонування економічних, інституційних та регуляторних механізмів впливу на ринок праці та його кон'юнктуру;

- концептуальні засади імплементації процесного підходу в управлінні формуванням та функціонуванням ринку праці, які передбачають комбіноване застосування системи стандартів процесного управління персоналом, гармонізацію вітчизняних регуляторних норм з міжнародними, а також перенесення процесних елементів з мікропроцесів ринку праці на макрорівень та їх масштабування;

- організаційний підхід до забезпечення впровадження процесного підходу у формування ринку праці на основі поєднання класичних та сучасних методологій імплементації процесної парадигми, який є адаптованим до сучасних умов вітчизняного ринку праці з визначеними змістовними характеристиками етапів, очікуваними результатами та набором інструментів.

які дозволяють системно впроваджувати процесно-орієнтоване управління у сфері зайнятості;

- алгоритм трансформації формування вітчизняного ринку праці на засадах процесно-орієнтованого підходу, який містить перелік етапів поступової імплементації процесних атрибутів та принципів в умови ринку праці, що дозволяє визначити послідовності дій, які орієнтовані на вдосконалення процесів управління формуванням, функціонуванням та розвитком ринку праці в умовах повоєнного відновлення;

- архітектоніку механізму регулювання процесної системи ринку праці України, яка передбачає використання процесної логіки для створення комплексної системи управління формуванням ринку праці шляхом узгодження стратегічних економічних пріоритетів, освітніх траєкторій, кадрових потреб роботодавців та механізмів державного регулювання вітчизняного ринку праці.

Повнота викладення у відкритому друку наукових положень дисертації. Результати дослідження викладено у 44 наукових працях (31 одноосібна), з яких: 7 колективних монографій; 26 статей в наукових фахових виданнях, з яких 4 у виданнях категорії «А», 11 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій. Загальний обсяг праць – 19,25 д. а., з яких 16,95 д.а. належать особисто автору.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Мірошніченко Т.В. складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота характеризується логічністю побудови, цілісністю структури та послідовністю викладення матеріалу. Дисертація містить значну кількість таблиць, рисунків та схем, що підвищують рівень наочності та аргументованості дослідження.

У першому розділі досліджено генезис економічних теорій ринку праці, які демонструють розвиток наукової думки щодо формування сутності економічної категорії «ринок праці». У другому розділі здійснено ґрунтовний аналіз етапів розвитку процесно-орієнтованого підходу, систематизовано термінологію, описані елементи процесного управління, визначена структура та класифікація бізнес-процесів, описаний операційний алгоритм та принципи функціонування процесного підходу, здійснена систематизація процесного

інструментарію, а також визначена доцільність використання процесного підходу в умовах ринку праці. У третьому розділі описане застосування традиційних показників аналізу ринку праці у процесній парадигмі та запропоновано алгоритм інформаційно-аналітичного забезпечення діагностики передумов впровадження процесного підходу у формування ринку праці. У четвертому розділі розроблено алгоритм ідентифікації бізнес-процесів ринку праці України, який базується на принципах процесного підходу та враховує інституційну структуру функціонування ринку праці і логіку потоків створення цінності, складається з восьми взаємопов'язаних етапів, реалізація яких забезпечує поетапну ідентифікацію, структурування та мапування основних та інфраструктурних бізнес-процесів ринку праці, визначення їх ролі та місця в процесній системі, встановлення меж процесів, їхніх входів і виходів, а також виявлення взаємозв'язків між учасниками ринку праці. У п'ятому розділі розроблено цільову процесну модель формування ринку праці України, яка інтегрує оптимізовані бізнес-процеси в узгоджену процесну архітектуру ринку праці, у межах якої їх взаємодія формує безперервний цикл управління процесами.

Зміст дисертації відповідає спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Обсяг та оформлення дисертації відповідають встановленим вимогам МОН України. У процесі аналізу дисертаційної роботи ознак порушення академічної доброчесності не виявлено.

Практична цінність результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані органами державного управління, службами зайнятості, органами місцевого самоврядування, суб'єктами економічних відносин, підприємствами, організаціями та установами при формуванні та реалізації політики зайнятості, розробці програм розвитку ринку праці та впровадженні цифрових інструментів управління трудовими процесами. Ступінь практичного впровадження результатів дослідження підтверджується відповідними документами.

Зауваження до дисертаційної роботи. Не дивлячись на достатньо високий рівень підготовки дисертаційної роботи необхідно звернути увагу на наявні в ній окремі недоліки та дискусійні положення:

1. В підрозділі 1.1 (С. 47-54) здійснено ґрунтовну систематизацію авторських визначень поняття «ринок праці» в рамках системного, функціонального, діалектичного, інституційного, синергетичного та комплексного підходів, критерії якої, на нашу думку, потребують окремого уточнення, оскільки низка наведених трактувань має змішаний характер і поєднує ознаки кількох методологічних підходів.

2. У підрозділі 1.2 (С. 65) запропоновано власне визначення поняття «формування ринку праці», в якому автор поєднує етапи формування попиту та пропозиції з механізмами регулювання, розвитку та забезпечення взаємодії учасників ринку праці, що частково наближає запропоноване визначення за змістом до категорій «функціонування ринку праці» та «розвиток ринку праці». Доцільно було б надати більш чітке розмежування зазначених понять, що підсилило б теоретичну значущість авторського підходу.

3. Потребують додаткового уточнення показники запропоновані автором в таблиці 1.3 (С. 83), зокрема доречно було б надати методичні пояснення щодо інформаційної бази та методики обчислення таких показників як індекс легальності зайнятості, рівня доступності робочих місць, кількості вакансій із вимогою цифрових компетентностей в аналітичній практиці, що підвищило б практичну цінність запропонованого методичного підходу.

4. Потребує більш глибокого теоретико-методологічного обґрунтування авторська логіка щодо змісту та функціонального призначення допоміжних процесів та допоміжних сервісів, які запропоновані в межах класифікації бізнес-процесів ринку праці України (підрозділ 2.1., С. 142-144)

5. У третьому розділі запропоновано алгоритм діагностики інформаційно-аналітичного забезпечення передумов впровадження процесного підходу у формування ринку праці, який дозволяє оцінити стан розвитку ринку праці України. На нашу думку, доречно було б розширити запропоновану систему показників шляхом діагностики регіональних індикаторів функціонування ринку праці, що дозволило б здійснити більш поглиблений аналіз передумов впровадження процесно-орієнтованого формування ринку праці України (підрозділ 3.1, С. 212).

6. У підрозділі 4.1 (С. 290-292) запропоновано алгоритм та описано етапи ідентифікації бізнес-процесів ринку праці України, проте автору доречно було б детальніше описати нормативно-правове підґрунтя для процедури ідентифікації, яка б забезпечила стандартизацію відповідного етапу реалізації процесного підходу в умовах ринку праці.

Вказані зауваження мають рекомендаційний та дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Мірошніченко Тетяни Валеріївни «Теоретичні та науково-практичні засади впровадження процесного підходу у формування ринку праці України» відповідає діючим вимогам, що встановлені до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук у відповідності з пп. 7, 8 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її автор – Мірошніченко Тетяна Валеріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри управління персоналом,
економіки праці та економічної теорії
Полтавського університету економіки
і торгівлі

Тетяна КОСТИШИНА

